

Tömörkény István: PUSZTAI ISKOLA

Nem az ez, ami a városi; sem nem az, ami a falusi iskola; az egészen más valami. Építenek a széles búzavetések, a végeláthatatlan kukoricások és a zöld legelők között egy házat, abba jön a tanító, s utána következnek a puszták kicsinyei.

A tanítás nem úgy megy, mint máshol. Nyáron a földből kell itt a tudományt szerezni, nem a könyvből. A nagyobbacska a ház körül segít, vizet hord a dolgozó szülőknek; az apróbb libát őriz és malacot. Iskola ott csak akkor van, mikor a dolgo ideje elmúlik, mikor megjön a borongós ős és csatakos lesz az avar. Tart azután a télen át késő tavaszig, mikor újra rügyet vet a faág, s a gólyák, fecskék hazatérnek külföldi útjokból.

Egy terem van csak, amelyben tanítanak, mert minden osztály egyetlen tanító alatt áll. Kora reggel indul meg már a tanyából az apró gyermek; vászontarisznya a vállán, melyben a könyve, a táblája, irkája, meg étele van. A kezében pedig nagy bot az ebek ellen, mert nagy utat kell tenni az iskoláig, és télen a mezőségek kutyái mérgesebbek.

A csizmás kis magyarokat sokszor el-elnéztem, amint a nekik térdig érő hóban, a téli reggel szürkeségében ballagtak nagy botjukkal az iskola felé. Az őszi eső és a szélvihar csatakjában vizes tarlókon, ugarokon keresztül mennek, kiki olyan ruhában, amilyen éppen van. Bizony ott a tanítás nem mindjárt kezdődik. Előbb a nedves csizmákat kell szárítgatni, a fagyot engesztelni a kis testekből és sütögetni az apróknak a hozott szalonnát, mert az igen jól melegít. A kenyér pedig forró zsírjába mártva, ha só is van hozzá, valami pompás eledel.

A ruhák sem valami híresek, melyekben a gyermekek jönnek. Nem mindenkinek telik odakint ilyesmiben a drágára, hanem a téli kabátot valamely kendő helyettesíti, melyet átkötnek otthon a Pista derekán, hogy eltakarja a kis mellét, a hátát, de még a nyakát is meg tudja óvni a behulló darától. Azt persze az iskolában le kell oldani, mert ott meleg van; délután pedig, amikor a gyerek újra indul hazafelé, a tanító köti fel neki, vagy a felsége. Akkor aztán nekivág az alkonyuló délutánban a gyermek a hómezőnek s megy-megy, míg haza nem ér, hogy másnap megint jöjjön. A város gyermek belehalna az ilyen utazgatásba, melyet ezek az apróságok azért tesznek, hogy a pusztai iskolájában tanulhassanak.

A tanulás ideje sem úgy van itt beosztva, mint másutt. Innen nem szaladnak a kis tanulók délben haza, hanem kiki előveszi a maga tarisznyáját, kis bicskáját s abból falatoz, amit hozott. Akinek olyasmit adott anyja, hogy azt meg lehet melegíteni, meg is melegítik a tanító tűzhelyén; a többi pedig kolbásszal s más hideg húsfélével él, ha van neki. Nem mindenkinek jut ez. Nem egy csak egy karaj kenyeret hoz ebédre, de azért az is jól esik nagyon. Ahogy megvult az ebéd, folytatják a tanulást ott, ahol abban maradt.

Nem kell gondolni, hogy valami elhagyott helyek ezek az iskolák. A szegedi határban harmincon már jóval fölül van a számuk s rendes és példás valamennyi. A dolgozókaton, melyeket büszkén mutogat az arra járóknak a tanító, elcsodálkozik, aki látja. A nagyobbacska fiúk, akik az év nagyobb részében a vasvillával, fejszével

dolgoznak, micsoda szép rajzokat készítenek! Hát a hímzések! A lányok a tanító feleségétől tanulják a varrást, s a kis barna kezek öltögetése nyomán cifránál cifrább virágok fakadnak a vásznon.

Letett már régen a pusztalakó arról, hogy a fiából csak az legyen, ami az apja.

Azelőtt azt tartották, csak annyit kell tudnia, hogy ha vesz, vagy elád, a vásárban rá ne szedhessék. Ma már jónevű ügyvédek, mérnökök, orvosok vannak, akik így a hóban másztak az iskolába odakint az alapvető tudományokért. Az meg nem régi történet, hogy egy városi tisztviselő valamely hivatalos ügyben járván a tanyák között, az útfélen egy gyermeket talál, aki birkát őriz. Ugyan nem nagyon őrizte, hanem fekve valami papíroson babrált. A tisztviselő látja, hogy krajcáros füstékkal, lósörényből csinált ecsettel a papírosra nyulakat füstöget, amint salátát eszik.

– Hát te mit csinálsz?

– Hát ezt e!

– Hol tanultál te festeni?

– Hát, – mondta a fiú – arra messze, ahol az a három jegenyefa van, az iskolában.

A fiú ma Münchenben végzi a festőművészeti iskolát, szép tehetségű és sok reményre jogosító fiatalember. Így haladnak előre, akik onnan kikerülnek. Persze nem mind. A nagyobb rész kint marad a tanyák között.

Minden változik, halad, csak éppen az öreg tanító marad, ami annakelőtte volt. A haja megőszül, az arca piros, de ráncokat vet; a szeme fénye is fogyatkozik, azonban a kedve és a vidámsága a régi maradt. A fizetés bármilyen kicsiny, egy hosszú élet alatt olyan helyen, ahol nem lehet pénzt elkölteni, valamicske mégis csak megmaradt belőle. Gond nem látogatja a házat, melynek tetején gólyák, az ereszek aljában fecskék laknak, s nyáron dönögve röpködik körül a méhek. A kevéssel megelégedő boldogok élete ez; nyugalom, csend és egyszerűség a tanyák barna népe között, amely mind az ő keze alól került ki s környezi tisztelettel jártában-keltében.

(1901)